

**AMEEL
BOUSSE
COECKX
CRAENINCKX
CRIEL
CALLEBAUT
DE COEYER
DELEU
DENORME
DE PAUW
DE VLEESHOUWER
DE WILDE
DHAENE
GALLANT
GOOSSENAERTS
HELLEMANS
HOLLANTS VAN LOOCKE
JACQUES
JASPERS
KADIJK
KONINCKX
LANSLOOT
LEBACQ
LENAERTS
LETTENS
MAES
MARCHAL
MARTIN
MATSAERT
NIJS
NOPPEN
ROOBAERT
STEVENS
TAVERNIERS
TILEMANS
VAN CROMBRUGGE
VAN HEMELRIJCK
VAN MIGEM
VAN OVERSTRAETEN
VAN USSEL
VERBIST
VERHILLE
VERKAMMEN
VERMEIRSCH
VERRIEST**

Het verhaal van de

‘FAYAT-BOYS’:

feiten en geruchten

De ‘Fayat-boys’ hebben een welhaast mythische status verworven in de geschiedenis van de Belgische diplomatie. Aangestuurd door de socialist Hendrik Fayat gingen deze Vlaamse diplomaten in de jaren 1960 en 1970 aan de slag bij het ministerie van Buitenlandse Zaken. Intussen kennen we hun carrières, maar hun doopceel is nog altijd niet gelicht. Wie waren ze? Waarom werden ze benoemd? Hoe werden ze aangeworven? En hoe werden ze onthaald bij Buitenlandse Zaken?

De ‘Fayat-boys’ hebben een blijvende stempel gedrukt op de diplomatieke dienst. Hun aanwezigheid bij Buitenlandse Zaken was ook vanuit het oogpunt van de sociale strijd en de Vlaamse ontvoogdingsstrijd belangrijk. Dit artikel houdt de langzame verandering tegen het licht van een dienst, die lang een exclusief Franstalig bastion was. En het legt uit waarom er in het begin van de jaren 1960 werd gekozen voor een bijzondere aanwervingsprocedure, die in het departement op heel wat tegenstand stuitte. Het artikel vloeit voort uit mijn doctoraat over de geschiedenis van het Belgische ministerie van Buitenlandse Zaken tussen 1944 en 1989. Uiteraard gaat het in op de geschiedenis van de taalkwestie. Daarvoor ga ik terug naar het prille begin, met de stichting van België. Toch ligt de nadruk eerder op de impact van de taalkwestie op de Belgische diplomatieke dienst. Nooit eerder gepubliceerde archiefdocumenten verschaffen inzicht in de wisselwerking tussen het ministerie en de buitenwereld, zoals de pers en het parlement, en op de uiteenlopende percepties bij de verschillende partijen.

Oude eisen en hardnekkige weerstand

In 1830 opteerden de grondleggers van ons land voor een grotendeels unitaire en gecentraliseerde staat, weliswaar met een grote gemeentelijke autonomie. Om een nationaal gevoel te ontwikkelen, kozen ze zonder verpinken voor het Frans. Andere talen kwamen niet in aanmerking, België zou eentalig zijn, al schreef de grondwet taalvrijheid voor en bleef het Nederlands op lokaal niveau vaak de bestuurstaal in Vlaanderen.¹ Maar het Frans was niet de taal van alle Belgen, alleen die van de elite. Om zich van het 'volk' te onderscheiden deed die er bovendien alles aan om het Frans te cultiveren – met een zeker dedain voor het Nederlands.²

Frans was ook de taal van de diplomatie. De eerste Belgische diplomaten spraken dus alleen maar Frans, zeker bij de uitoefening van hun ambt. Toch bleven de negatieve reacties niet lang uit.³ Al in 1843 merkte een senator op dat de diensten van het Franse gezantschap in Constantinopel, dat ook de Belgische commerciële belangen behartigde, niet in staat waren om handelaars uit Vlaanderen in hun moedertaal te helpen. Daarom stelde hij voor om aan de oevers van de Bosporus een Belgische missie te openen. Vijftien jaar later formuleerde een commissie, die het Nederlands wilde bevorderen, de aanbeveling dat Belgische diplomaten voortaan ook een grondige kennis van die landstaal zouden hebben. Alleen de consuls van vreemde origine zouden niet aan die voorwaarde moeten voldoen.

Deze voorstellen weerspiegelden een reële bezorgdheid. Burgers uit het Nederlandstalige landsgedeelte klaagden dat Belgische diplomaten in het buitenland hen amper begrepen. De feiten waren onweerlegbaar. Maar de minister van Buitenlandse

Zaken verkoos te zwijgen. Of misschien minimaliseerde hij de omvang van het probleem. Hij herinnerde eraan dat het Frans bij uitstek de taal van de diplomatie was en hij verzekerde ervoor te zullen zorgen dat er op elke buitenlandse post minstens één diplomaat uit Vlaanderen aan het werk was. Een antwoord dat vanzelfsprekend met een korrel zout moest worden genomen. Zoals gezegd was het Frans immers zowel in het noorden als in het zuiden van het land de taal van de elite. Bovendien zou er van de verplichte kennis van het Nederlands niets in huis komen. Het departement wees het voorstel van de hand. De aanwerving van diplomaten was zo al moeilijk genoeg. En dus bleef alles bij het oude.

Een diplomatieke carrière bleef vooral weggelegd voor de aristocratie en de Franstalige hogere burgerij. Toch konden de Vlaamse eisen aan het eind van de 19e eeuw niet langer onder de mat worden geveegd. Zij werden gesteund door parlementsleden, dagbladen, kerkelijke kringen en veel flamingantische organisaties. Ze kregen ook een andere lading omdat de taalkwestie meer en meer in verband werd gebracht met een vorm van nationalisme en identiteitsgevoel. Toch bleef de top van het ministerie van Buitenlandse Zaken Oost-Indisch doof. Een Koninklijk Besluit uit 1897 bepaalde dat de jury die moest beslissen over de rekrutering van diplomaten voortaan rekening zou houden met 'de bewijzen die zij kunnen leveren over hun kennis van andere talen'.⁴ Met andere woorden, voor de overheid was en bleef het Nederlands een vreemde taal.

Vlak voor en vooral tijdens de Eerste Wereldoorlog begon een deel van de Vlaamse beweging te radicaliseren en weerklonken de eerste anti-Belgische slogans. Tegelijkertijd eiste een meer gematigde stroming, onder het vaandel van het Vlaams-Belgisch Verbond, een minimumprogramma waarin

de eentaligheid van Vlaanderen zou worden erkend. Met de taalwet van 1921 werd België opgedeeld in twee eentalige gebieden – Vlaanderen en Wallonië – en het tweetalige Brussel. De taal van het gebied moest voortaan ook de bestuurstaal zijn. Dat leidde in veel Vlaamse gemeenten tot een radicale vernederlandsing. Van de centrale overheidsadministratie werd ook verwacht dat ze de twee landstalen evenwaardig zou behandelen. Het territorialiteitsbeginsel, dat in Wallonië al lang werkelijkheid was, werd in Vlaanderen echter niet volledig doorgevoerd. De Franstalige minderheid kon blijven rekenen op een verregaande bescherming. De politieke elite van het land erkende dus wel dat Vlaanderen een volwaardige taal en cultuur bezat, maar bleef de taalrechten van de Franstalige burgerij in de Vlaamse steden waarborgen.⁵

Uiteindelijk pakte het ministerie toch uit met een paar maatregelen, maar die maakten niet veel verschil. Bovendien hadden ze eerder een weerslag op de consulaire carrière dan op de – veel prestigieuzer – diplomatieke loopbaan. In 1921 werd een Koninklijk Besluit gepubliceerd waardoor het Nederlands een onderdeel werd van de leerstof van de consulaire en diplomatieke examens. Maar pas in 1924 werd kennis van het Nederlands ook verplicht.⁶ De kandidaten moesten het Nederlands onder de knie hebben, maar het diplomatieke examen werd uitsluitend in het Frans afgenomen.

Op 28 juni 1932 ondertekende de koning een belangrijke wet in verband met het gebruik van de landstalen in bestuurszaken.⁷ Voortaan moesten de centrale overheidsinstellingen het gebruik van het Nederlands en het Frans gelijk behandelen. Dat hield onder meer in dat er een taalevenwicht moest worden gerespecteerd, ook bij de toegang tot jobs. Bovendien moesten burgers in hun moedertaal worden aangesproken. Met deze wet was de koerswijziging defini-

tief ingezet. Een groeiend aantal Vlaamse ambtenaren ging aan de slag in de overheidsadministratie.⁸ En die evolutie zette zich na de Tweede Wereldoorlog alsmat sterker door.

De wet van 1932 had vanzelfsprekend ook gevolgen voor het ministerie van Buitenlandse Zaken. Maar het directoraat-generaal Politiek bleef bij zijn voornemen om de dossiers verder in het Frans te behandelen, ook als die in het Nederlands waren ingediend. Ook enkele opeenvolgende ministers van Buitenlandse Zaken lieten horen dat de wet van 1932 niet van toepassing was op de diplomatieke diensten. Juridisch was dit standpunt onhoudbaar. Maar de permanente commissie, belast met de controle van de toepassing van de wet, beschikte niet over de middelen om het misbruik aan te pakken.⁹ In de praktijk bleef het departement van Buitenlandse Zaken dus een quasi-exclusief Franstalig bolwerk. In 1933 wilde de personeelsdienst weten hoeveel diplomaten ‘correct’ Nederlands spraken. Het antwoord was kort en krachtig: één persoon.¹⁰

In 1937 werd toch een nieuwe stap gezet. Voortaan zouden de examens tweetalig worden georganiseerd. Het betekende dat de examens van de kandidaten uit Vlaanderen in het Nederlands zouden worden afgenomen. Behalve voor één onderdeel: de proef over de diplomatieke stijl en het protocol bleef in het Frans.

Beperkte vooruitgang in de jaren 1950

Na de Tweede Wereldoorlog werd de Franstalige socialist Paul-Henri Spaak – hij sprak geen woord Nederlands – als minister van Buitenlandse Zaken meer en meer geïnterpelleerd over de taaltoestanden binnen zijn departement.¹¹ Zoals in januari 1949, naar aanleiding van de stemming over zijn

begroting in het parlement. Bij die gelegenheid betreurde de Vlaamse christendemocraat Gerard Van den Daele dat de bepalingen van de wet van 1932 niet werden nageleefd in het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij legde drie eisen op tafel: de toelatingsexamens moesten per taalrol worden georganiseerd, taaladjuncten moesten aangesteld worden en het taalevenwicht moest worden gerespecteerd. Concreet stelde hij voor om meer Nederlandstaligen aan te werven en hen sneller te bevorderen. Om het taalevenwicht te realiseren, was hij zelfs bereid om meer geld voor Buitenlandse Zaken uit te trekken. Na Van den Daele was het de beurt aan collega Albert De Vleeschauwer om achter het spreekgestoelte plaats te nemen. Hij hield zijn tussenkomst in het Frans, *'afin que le ministre des Affaires étrangères n'ait pas besoin d'un traducteur linguistique'* (opdat de minister van Buitenlandse Zaken geen tolk zou nodig hebben). Hij haalde zwaar uit: *'Si l'on veut que la Belgique se maintienne unie, il faut que le peuple flamand soit représenté partout à égalité avec nos compatriotes d'expression française'*. (Als men wil dat België één land blijft, dan moet men er wel voor zorgen dat het Vlaamse volk op alle niveaus even goed vertegenwoordigd is als onze Franstalige landgenoten).

In zijn antwoord bleek Paul-Henri Spaak in de eerste plaats bekommerd om zijn imago: 'Ik probeer zoveel mogelijk begrip op te brengen voor deze situatie, en [...] ik heb ook geen moeite om dat te doen, want ik ben een van die Belgen die evenveel van Vlamingen als van Walen houdt en evenveel van Walen als van Vlamingen.' Pas daarna ging hij in op de kern van de zaak. Hij benadrukte dat het Frans de taal van de internationale diplomatie was: 'De kennis van het Frans is bij Buitenlandse Zaken even onontbeerlijk als de kennis van de geschiedenis en de geografie.' De minister herinnerde er

ook aan dat de Franstalige diplomaten op het einde van hun stageperiode een taalproef moesten afleggen. 'Het enige verschil tussen jonge Vlaamse diplomaten en hun Franstalige tegenhangers is dat de eersten bij de aanvang van hun carrière moeten kunnen aantonen een goede kennis van de andere landstaal te hebben, terwijl de kandidaten van de andere taalrol dat pas later hoeven te doen.'¹²

In de praktijk bleef het Frans echter de voertaal van het ministerie. In 1946 waren meer dan 85 procent van de uitgaande stukken en 88 procent van de inkomende stukken in het Frans opgesteld.¹³ Ook de aanwervingen bleven hoofdzakelijk een Franstalige aangelegenheid. Van de 64 kandidaten die in 1946 examens aflegden, waren er slechts 14 die dat in het Nederlands deden. Een jaar later behoorden slechts 8 van de 50 kandidaten tot de Nederlandse taalrol en in 1950 slechts 2 van de 14.¹⁴ Over die lage aantallen zei een hoge ambtenaar in 1948 het volgende: 'Persoonlijk wijt ik de minder gunstige resultaten van de Vlaamse kandidaten aan het feit dat hun algemene cultuur minderwaardig is in vergelijking met die van de kandidaten die Frans spreken.'¹⁵ Een weinig overtuigende uitleg, gezien de ongelijke behandeling tussen Frans- en Nederlandstaligen bij de examens. Pas vanaf 1951 kon de proef over de diplomatieke stijl ook in het Nederlands worden afgelegd en werd het reglement dus gelijk voor alle kandidaten.¹⁶

In augustus 1949 werd Paul-Henri Spaak als minister van Buitenlandse Zaken opgevolgd door de christendemocraat Paul van Zeeland. Het jaar daarop behaalde de Christelijke Volkspartij (CVP) de absolute meerderheid in Kamer en Senaat. Terwijl Spaak zich nog kon permitteren om alles bij het oude te laten, moest zijn opvolger wel rekening houden met de eisen uit het noorden van het land. De Vlaamse vleugel

van de christendemocratie had dan ook veel invloed. Vanaf de Eerste Wereldoorlog was het proces van de Vlaamse natievorming ingebed in het Vlaamse katholicisme.¹⁷

Op 25 oktober 1949 trok Gerard Van den Daele naar het ministerie van Buitenlandse Zaken om er met een kabinetsmedewerker te praten over het taalevenwicht in het departement.¹⁸ De medewerker lichtte vervolgens directeur-generaal Delvaux de Fenffe in over de inhoud van het gesprek en liet daarbij niet na te wijzen op de 'positie van de minister ten opzichte van zijn partij'.¹⁹ Een paar weken later had Van den Daele een persoonlijk onderhoud met van Zeeland over de toepassing van de wet van

1932 bij het ministerie. Daarna, begin 1950, was het de beurt aan Renaat Van Elslande om van Zeeland op de rooster te leggen: 'Zou mijnheer de minister mij willen uitleggen welke sancties er in zijn departement werden opgelegd aan ambtenaren die verzuimden om uitvoering te geven aan de desbetreffende wet? Daarvan moet jaarlijks een gedetailleerde lijst worden opgesteld.'²⁰ Nog een jaar later werd op de ministerraad de wens geformuleerd dat 'de minister van Buitenlandse Zaken verder werk maakt van het realiseren van het taalevenwicht via aangepaste maatregelen'.²¹

Binnen de administratie van Buitenlandse Zaken waren de meningen intussen verdeeld. Sommigen hielden de evolutie tegen, maar anderen beseften dat er iets moest gebeuren. In januari 1950 schreef directeur Verspecht een nota over de toepassing van de taalwetgeving bij het departement: 'Hadden we destijds maar enkele maatregelen genomen – hoe beperkt ook – dan zouden we vandaag niet worden geconfronteerd met een hoop moeilijkheden. Die zijn trouwens van die aard dat zij niet alleen veel klachten genereren, maar de Vlaamse pers er ook toe aanzetten om soms overdreven eisen te formuleren.'²²

Onder druk van zijn partij veranderde van Zeeland nu toch langzaam van koers. Vanaf 1951 werden diplomaten per taalrol aangeworven. Er zouden elk jaar evenveel Nederlands- als Franstalige diplomaten in dienst worden genomen. Vanaf 1957 zouden er ook meer posten naar Vlamingen gaan. Zo benoemde van Zeeland Vlamingen aan het hoofd van de directoraten-generaal van de Kanselarij en van de Algemene Diensten, respectievelijk in 1950 en 1953. Toch liep zijn beleid niet van een leien dakje. Er waren gewoon te weinig kwaliteitsvolle Nederlandstalige diplomaten. 'Spijtig genoeg zijn er vandaag zeer weinig Vlaamse kandidaten die kans maken om van mijn

Paul-Henri Spaak in 1950. (Amsab-ISG, Gent)

beleid te profiteren', liet hij zich ontglippen op een ministerraad in mei 1951.²³

In 1954 werd de homogeen christendemocratische regering vervangen door een rood-blauw kabinet, waardoor Paul-Henri Spaak terugkeerde als minister van Buitenlandse Zaken. Zoals blijkt uit een voorval in 1954 had hij zijn opvattingen over het taalevenwicht in zijn departement onder-tussen niet bijgestuurd.²⁴ In augustus van dat jaar stuurde het Vlaamse socialistische parlamentslid Hendrik Fayat een brief naar Piet Vermeylen, de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken. Daarin verwees hij naar de weinig bevredigende situatie bij Buitenlandse Zaken. Zowel Victor Larock, de toenmalige minister van Buitenlandse Handel, als Spaak ontvingen een kopie van de brief en zorgden voor een antwoord. Larock zei dat Fayat er mocht van uitgaan 'dat deze kwestie niet aan zijn aandacht zou ontsnappen'. Maar Spaak deed alsof zijn neus bloedde: 'Ik heb een kopie van uw brief aan Vermeylen in goede orde ontvangen. Ik snap er niets van. Kunt u eens precies zeggen wat u het departement, dat door mij wordt geleid, verwijt inzake het gebruik van de landstalen?'

Hendrik Fayat deed vervolgens een poging om de opvattingen van Spaak bij te sturen. In maart 1955 kaartte hij de zaak aan in het parlement. Hij loofde de inspanningen van de minister om de aanwervingen te democratiseren. Maar bij het aansnijden van de taalkwestie toonde hij zich erg kritisch: 'Buitenlandse Zaken is zonder meer het departement waarin het minst te zien is dat België een tweetalig land is.'²⁵ Fayat was duidelijk. Volgens hem moesten er bij de volgende honderd aanwervingen zestig Vlamingen zijn.

In september 1955 schreef Fayat een brief aan Spaak.²⁶ Daarin keerde hij zich tegen de opvatting dat Buitenlandse Zaken zich niets moest aantrekken van de wet van 1932:

'Men vraagt zich werkelijk af waarom alleen het Ministerie van Buitenlandse Zaken op die regel uitzondering zou mogen maken.' Daarna sprak Fayat Spaak persoonlijk aan: 'U is destijds begonnen met de buitendiensten te democratiseren. U hebt het ook mogelijk gemaakt dat na de laatste oorlog de eerste ambtenaren van uw departement op de Nederlandse taalrol werden aangeworven. De Vlamingen zullen er U steeds dank voor weten zo U nu positief het Uwe er toe bijdraagt om het taalevenwicht progressief in te stellen.'

Ook vanuit het departement kwamen er steeds meer signalen.²⁷ De slechte kennis – of de onbekendheid – van het Nederlands zorgde op meerdere posten voor problemen. Begin 1953 smeekte de Belgische ambassadeur in Tokio, Guy de Schoutheete, om een medewerker die het Nederlands beheerste. En dat vanwege de vele Vlaamse geestelijken die zich in Japan bevonden. In 1955 stelde de directieraad voor om iemand met een goede kennis van het Nederlands naar Chicago te sturen. 'Dat is echt wel nodig, aangezien er zich ter plekke een belangrijke Belgische kolonie uit Vlaanderen bevindt.'²⁸ En in 1960 ijverde Prosper Poswick, de Belgische ambassadeur bij de Heilige Stoel, voor de komst van een nieuwe Nederlandstalige medewerker. Maar hij wilde niet gelijk wie. In het Vaticaan liepen immers nogal wat Vlaamse geestelijken rond. Volgens Poswick vormden zij een gunstige voedingsbodem voor de ideeën van het Vlaams-nationalisme. 'En dus moet de persoon die met hen contact zal onderhouden met grote zorgvuldigheid worden gekozen', schreef Poswick in een vertrouwelijke nota aan secretaris-generaal van den Bosch.²⁹

In 1957 verliet Paul-Henri Spaak de Belgische regering. Hij werd benoemd als secretaris-generaal van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO), terwijl Hendrik Fayat aantrad als minister van Bui-

tenlandse Handel. *De Standaard* juichte de benoeming van Fayat toe en hoopte dat 'hij zijn Vlaamse overtuiging zal trouw blijven en geleidelijk gezonde toestanden zal scheppen'.³⁰ Fayat was nog maar pas ingezworen of hij lichtte zijn hoge ambtenaren al in dat hij de gewoonte had om de zaken in het Nederlands te regelen. Vervolgens vroeg hij in een dienstnota om de wekelijkse verslagen over de activiteiten van het departement voortaan in de beide landstalen te redigeren.³¹

De Nederlandstalige pers was verheugd over de nieuwe wind die Fayat liet waaien, maar sommige Franstalige ambtenaren reageerden gespannen. Twee van hen lieten op een receptie in november 1957 hun ongenoegen blijken in het bijzijn van een Franse diplomaat. Hun uitspraken, die zijn na te lezen in een diplomatieke nota aan het Quay d'Orsay, laten zien dat het klimaat bij het departement was omgeslagen. 'Als ik de twee diplomaten mag geloven, gedraagt mijnheer Fayat zich als een echte "despoot" bij het gebruik van de talen', schrijft de Franse diplomaat. De twee zouden bovendien hebben aangegeven dat het Frans zou worden afgeschaft op het departement. Ook zou, naast het Nederlands, alleen nog het Engels de voertaal zijn bij het directoraat-generaal van Buitenlandse Handel. Daarom zouden de ambtenaren, 'die zich massaal (90 procent) tegen hun baas keren', proberen om zoveel mogelijk zaken via de diensten van Buitenlandse Zaken, met Victor Larock, te regelen.³²

Aan deze getuigenis moet niet al te veel waarde worden gehecht. Ze weerspiegelt minder de realiteit dan de frustratie van ambtenaren die bij Franse diplomaten een gewillig oor vonden voor hun ongenoegen. Dat neemt niet weg dat Fayat met zijn nieuwe aanpak heel wat tegenstand losweekte. In de lente van 1958 nam hij in de Raad van Europa het woord in het Engels.³³ *La Libre Belgique* bestempelde hem daarop als een 'taalfanaat'. Maar Fayat bleef on-

verstoorbaar. Hij herinnerde eraan dat niet alle Belgen Frans spraken en hij benadrukte dat men zich diende aan te passen aan de ontwikkelingen op het wereldtoneel.

In 1958 kreeg de Franstalige christendemocraat Pierre Wigny de portefeuille van Buitenlandse Zaken. Hij toonde zich meteen bekommerd om het taalevenwicht in zijn departement en benoemde de Vlaming Constant Schuurmans als zijn kabinetschef. Een significant signaal. Ook wilde hij inspanningen doen om de tweetaligheid van de diplomaten te verbeteren. Maar ook hij was zich bewust van de omvang van de uitdaging. 'Het is geen sinecure [...] om de fouten van de voorbije dertig jaar in één jaar uit de wereld te helpen', moest hij tien maanden later toegeven.³⁴

Wigny waakte nauwgezet over het taalevenwicht bij benoemingen en promoties. En dus benoemde hij, tijdens de diplomatieke beweging van 1959, twee Vlamingen op belangrijke posten: Rémi Baert trok naar Bonn en Hippolyte Cools naar Moskou. Volgens Raymond Bousquet, de Franse ambassadeur in Brussel, had Cools die post 'vooral te danken aan zijn Vlaamse roots'.³⁵ En hij vervolgde: 'Voor zover ik heb kunnen achterhalen was Cools zelf buitengewoon verrast door zijn benoeming.'

Toch vond men in CVP-kringen dat het allemaal wat te traag ging. In een gesprek met eerste minister Eyskens loofde partijvoorzitter Theo Lefèvre de resultaten van het beleid van Wigny. Maar hij voegde eraan toe dat die niet voldoende waren.³⁶ En hij liet ook een ballonnetje op. Hij stelde voor om een vijftiental (Vlaamse) economische attachés met de rang van ambassadeur te benoemen op de belangrijkste buitenlandse posten. Daarmee zou men twee vliegen in één klap slaan: het taalevenwicht zou enigszins worden hersteld én de Belgische economische belangen zouden beter worden behartigd.

AR.

*Afschrijven aan Spaak
Larock
Benoist*

Brussel, 5 Augustus 1954
51 A, Aarlenstraat
tel. 11.26.90

Waarde Vriend,

Met het oog op de algemene herziening van de wetgeving op het gebruik der talen waaraan U zich wijdt, ben ik zo vrij Uwe aandacht te vestigen op de onbevredigende toestanden in het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, zowel voor de binnen- als voor de buitendiensten.

Anderzijds kan de huidige regeling in Kongo en Ruanda-Urundi evenmin als bevredigend beschouwd worden.

Tijdens de debatten in de Kamer tot voorbereiding van de grondwetsherziening werd door de Heren BUSEY en DE SCHRYVER op de plechtigste wijze verklaard dat de volledige gelijkheid van onze twee taalgemeenschappen in het raam van de Belgische Staat moest nagestreefd worden.

Het is in die geest dat ik U vraag aan Uwe collega's van Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Koloniën het taalstatuut waarvoor zij verantwoordelijk zijn in de schoot van hun departement, met U te willen herzien.

Met beste groeten,

De Heer P. VERMEYLEN
Minister van Binnenlandse Zaken
Wetstraat, 6 - BRUSSEL.-

Links: Brief van Hendrik Fayat aan minister van Binnenlandse Zaken Piet Vermeylen waarin hij de taaltoestanden bij Buitenlandse Zaken aanklaart.

Rechtsboven: Antwoord van minister van Buitenlandse Zaken Victor Larock aan Hendrik Fayat.

Rechtsonder: Antwoord van Paul-Henri Spaak aan Hendrik Fayat.

(Archief Hendrik Fayat, Amsab-1SG, Gent)

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
ET DU
COMMERCE EXTÉRIEUR

Bruxelles, le 6 août 1954.

Cher Ami,

Je vous remercie de m'avoir adressé copie de votre lettre au Ministre de l'Intérieur concernant le régime linguistique de mon Département. Croyez bien que cette question n'échappe pas à mon attention.

Bien cordialement,

Victor Larock.

PHS/YD

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES
ET DU
COMMERCE EXTÉRIEUR

Bruxelles, le 12 août 1954

Cher ami,

J'ai bien reçu copie de ta lettre à Vermeulen.
Elle est pour moi mystérieuse. Ne pourrais-tu me dire d'une manière plus précise ce que tu reproches au département que je dirige en matière d'emploi des langues ?

Bien cordialement,

P.H. SPAAK.

Ook in het parlement nam de nervositeit toe. In april 1959 merkte senator De Winter op dat niemand van de 17 ambassadeurs van de eerste klasse tot de Nederlandse taalrol behoorde. Nog volgens De Winter waren maar 60 van de 301 diplomaten Nederlandstalig. En hij concludeerde dat, als er geen speciale maatregelen werden genomen, het taalevenwicht nog 25 jaar op zich zou laten wachten.³⁷ Daarop kondigde Wigny een examen aan waaraan uitsluitend Nederlandstalige kandidaten konden deelnemen. Op die manier zouden 10 tot 12 mensen worden aangeworven. Hij zou ook een twaalftal Vlaamse professoren hebben aangeschreven om hen te wijzen op de carrièremogelijkheden bij Buitenlandse Zaken. Toch wilde de minister erover waken dat de kwaliteit van de diplomatieke dienstverlening niet in het gedrang kwam. 'We kunnen wel roepen om kwaliteitsvolle ambtenaren, maar we moeten ze ook weten te vinden', zei hij. 'Vlaming zijn is op zich geen kwaliteitslabel. Bijgevolg zijn we op zoek naar Vlamingen die de nodige capaciteiten hebben. En dat is geen gemakkelijke zoektocht.'³⁸

Omdat het taalevenwicht zich maar langzaam herstelde, dacht Wigny er ook aan om een aantal Vlamingen die eerder carrière maakten in Afrika in zijn dienst te integreren. Begin 1961 had hij een voorontwerp van wet klaar om twintig diplomaten van de derde, vierde en vijfde klasse aan te werven. Het voorstel riep veel weerstand op, zowel aan Franstalige als aan Nederlandstalige kant. Het werd uiteindelijk niet goedgekeurd, wellicht vanwege de val van de regering.

De daadkracht van Fayat

In 1961 werd Spaak opnieuw minister van Buitenlandse Zaken. In verband met de toenemende Vlaamse eisen toonde hij zich

(iets) inschikkelijker, toch in zijn uitspraken. Op 14 juni 1961 sprak hij in de Kamer over de taalsituatie op het departement. Aanvankelijk ging hij de ironische toer op: 'Ik stel vast dat jullie de jaren waarin ik in het buitenland verbleef niet hebben gebruikt om de bestaande problemen op te lossen.' Vervolgens toonde hij zich weinig loyaal ten opzichte van zijn voorgangers: 'De huidige generatie heeft haar plicht gedaan [...] wij betalen nog altijd een prijs voor de vergissingen van onze grootvaders'. Ten slotte gaf hij aan toch rekening te willen houden met 'redelijke en eerlijke' voorstellen, op voorwaarde dat niemand onrechtmatig zou worden behandeld.³⁹

De leiding van het departement van Buitenlandse Zaken lag echter niet alleen bij Spaak. Zijn adjunct-minister was Hendrik Fayat. En hoewel beiden goed met elkaar konden opschieten, zorgde de taalsituatie toch voor problemen. Een Franse diplomaat merkte op: 'Hoewel hij [Spaak, red.] een goede verstandhouding heeft met zijn adjunct, mijnheer Fayat, en beiden tot dezelfde partij behoren, is het ook zonneklaar dat zij niet uit hetzelfde nest zijn gevallen. Spaak is een Waalse Brusselaar, die slecht Engels spreekt en geen woord Nederlands. Fayat, hoewel van Franstalige afkomst, is verkozen in een eentalige (Vlaamse) kieskring in Brussel. Vuile tongen beweren dat hij nooit een woord Frans spreekt.'⁴⁰

Hoewel de bevoegdheden van Fayat in het departement niet helemaal duidelijk waren, bleef het streven naar een taalevenwicht een van zijn stokpaardjes. Elke benoeming of bevordering legde hij onder de loep. Zo ontdekte hij dat er geen enkele Vlaming zat in het nieuwe bestuur van de afdeling die zich bezighield met Congo, Rwanda en Burundi. Hij deed zijn beklag bij secretaris-generaal van den Bosch.⁴¹ Die antwoordde dat er binnen het departement onvoldoende Vlamingen met expertise in Afrika werk-

ten. Dus ging Fayat meteen op zoek naar geschikte kandidaten. En hij vond er ook.

Dat Fayat regelmatig met Spaak in aanvaring zou komen, stond dan ook in de sterren geschreven. In september 1962 liet Spaak niet na om zijn beklag te doen: 'Jouw tussenkomsten hebben ertoe geleid dat reeds meerdere diplomaten van de Nederlandse taalrol beloond zijn met posten en posities waarop zij volgens mij niet echt recht lijken te hebben. Ik ben bereid in het huidige politieke klimaat mijn verantwoordelijkheid te nemen. Maar men moet ook niet overdrijven en mij vooral niet vragen om mensen die een bepaalde opdracht verdienen, achteruit te schuiven en de prijs te laten betalen voor vergissingen die het beleid in het verleden heeft gemaakt. Van jou verwacht ik dus twee dingen. Eerst en vooral dat je erkent dat ik de eindverantwoordelijke ben inzake benoemingen. En op de tweede plaats dat je richtlijnen verstrekt opdat mijn beslissingen kunnen worden uitgevoerd.'⁴²

Fayat hield niet alleen het benoemingsbeleid nauwkeurig in de gaten. Hij ijverde ook voor fundamentele veranderingen. Op de ministerraad van 20 juli 1961 liet hij geen twijfel bestaan over zijn intenties. 'Gedurende 29 jaar [...] werd de bestuurstaalwet van 1932 op de carrière buitenlandse dienst niet toegepast', legde hij uit.⁴³ En hij formuleerde twee voorstellen. Het eerste behelsde het creëren van twee aparte taalrollen in de diplomatieke carrière; het tweede ging over het evenwicht tussen beide taalrollen. En hoewel vooral over zijn laatste voorstel druk werd gediscussieerd, was zijn eerste voorstel zeker ook belangrijk. Twee aparte taalrollen impliceerde immers dat de voorwaarden om van de ene naar de andere taalrol te verhuizen, zouden moeten worden aangegeven. En dat lag heel gevoelig bij de Vlamingen. Zij vreesden dat 'onechte' Vlamingen om opportunistische redenen op de Nederlandse

taalrol zouden terechtkomen. Maar zoals uit de taalwet van 5 april 1962 zou blijken, werden er wel relatief strikte voorwaarden afgesproken.⁴⁴

Er werd ook overlegd over de modaliteiten bij het herstel van het taalevenwicht. Fayat, die geen halve maatregelen wilde nemen, stelde voor dat de ministerraad meteen tien personen voor de tweede klasse zou selecteren en benoemen en dat een vijftigtal diplomaten van de derde en vierde klasse zouden worden aangeworven. Volgens Fayat werd deze maatregel niet alleen ingegeven door het taalonevenwicht. Er waren ook diplomatieke posten bijgekomen en de permanente vertegenwoordigingen moesten dus over meer mankracht beschikken. Op de ministerraad opperden sommigen dat de gevolgen van het vroegere beleid niet op zo'n bruuske wijze weg te werken waren. Ook over de aantallen die Fayat voorstelde, ontstond er discussie. Uiteindelijk werd afgesproken dat er geen aanwervingen in de tweede klasse zouden gebeuren. Alle andere voorstellen vonden wel genade. Fayat haalde op 20 juli 1961 zijn eerste slag thuis.

Na de zomer steeg de spanning bij Buitenlandse Zaken. Toen secretaris-generaal van den Bosch op 21 september terugkeerde uit vakantie, vernam hij meer over de aanwervingen. Hij schreef meteen een brief aan Spaak waarin hij zei geen maatregel te kunnen aanvaarden 'die de goede werking van mijn buitendiensten in gevaar kan brengen'. Hij vreesde vooral dat er incompetent kandidaten zouden worden aangeworven: 'In plaats van de beste elementen zullen we de minst talentvolle en de meest middelmatige kandidaten aantrekken.'⁴⁵

De secretaris-generaal was niet de enige die zijn beklag deed. Ook de diplomaten die in 1956 waren aangetreden en nu hun commercieel examen gingen afleggen, waren allesbehalve gecharmeerd van de plannen

van Fayat. 'We dreigden ermee om niet aan dat examen deel te nemen', herinnerde oud-diplomaat Philippe de Schoutheete zich.⁴⁶ De confrontatie zinderde nog lang na. In 1985 bestempelde journalist Frans Verleyen Philippe de Schoutheete als 'de man die twintig jaar geleden op het departement de boycot tegen de Fayat-boys leidde.'⁴⁷ In 1961 moesten Schoutheete en zijn kompanen het examen toch afleggen, zonder de intenties van de socialistische minister te kunnen bijshaven.

Ook de Vriendenkring (l'Amicale) van diplomaten was gealarmeerd. De vereniging liet haar afkeuring blijken over de procedure - het stemmen van een wet. Daarnaast vreesde ze de komst van diplomaten die geen passende opleiding hadden genoten en die dus de dienstverlening ter plekke in gevaar konden brengen. Ten slotte was de kring ook bang om een precedent te scheppen: 'Men kan niet [...] onder de mat vegen dat een groot aantal diplomaten uit Vlaanderen afkomstig is, en dat er slechts weinig diplomaten van Waalse origine zijn. [...] Als het parlement de argumentatie van de regering zou volgen, moeten we dan niet vrezen dat er hier een precedent wordt geschapen dat later zal worden aangewend om kandidaten uit de andere landshelft aan te werven?'⁴⁸

Het is duidelijk dat vooral diplomaten uit het noorden van het land zich tegen de wet keerden. Dat blijkt uit een brief die

Waarde Minister,

Ik acht het mij tot plicht nogmaals Uw aandacht te vragen voor de toestand die in Uw departement bestaat met betrekking tot de toepassing van de wet van 28 Juni 1932 op het gebruik der talen in bestuurszaken.

In het bijzonder gaat mijn bekommering naar de onevenwichtige verdeling van het personeel van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel over de twee taalrollen.

In 1954 was deze verdeling voor de Vlamingen nog uiterst onbevredigend. In het centraal bestuur waren er 372 agenten op de Franse rol tegen 109 op de Nederlandse (voor de eerste en tweede categorieën samen : 119 op de Franse en 28 op de Nederlandse rol). In de buitenlandse carrière : 274 agenten op de Franse rol tegen 57 op de Nederlandse rol.

Alhoewel de laatste wet op het taalgebruik in bestuurszaken sedert bijna vijf en twintig jaar van toepassing is, blijft in 1955 de toestand nog altijd zo dat grosso modo meer dan 80 % van de personeelsleden op het Ministerie van Buitenlandse Zaken tot de Franse rol behoren.

Terwijl bij het in werking treden van de bestuurs-taalwet reeds een wanverhouding bestond ten voordele van de Franssprekende personeelsleden, bleef de wet sedertdien wakkend. Inderdaad hadjde oorspronkelijke

..//...

wanverhouding vandaag grotendeels kunnen worden goedge maakt indien de wet was toegepast geworden zoals door artikel 6 van het K.B. van 6 Januari 1933 wordt beoogd.

Aan mogelijkheden om het veraste evenwicht te bereiken heeft het zeker niet ontbroken.

Sinds de oorlog werd beroep gedaan voor rekrutering in de buitendiensten op artikelen 18 en 19 van het Statuut van het Rijkspersoneel voor een twintigtal ambtenaren. Voor zover ik weet bevindt er zich tussen die ambtenaren slechts een enkele die tot de Nederlandse taalrol kan behoren.

Het is opvallend hoe bij een dezer benoemingen in 1952, de bekommering van het herstel van het taalevenwicht werd ingeroepen terwijl later voor de Raad van State Uw departement gepleit heeft dat het tot de toepassing van de taalwet niet gehouden was...

Tusschen 1945 en 1955 werden dertig ambtenaren van de binnen- en kanselarijendiensten naar de buitendiensten getransfereerd. Nogmaals behoorden, op één uitzondering na, al deze ambtenaren tot de Franse rol.

Er zijn ook nog vroegtijdige bevorderingen gedaan. Weer geschiedde dit niet om tegemoet te komen aan de taalwet ; integendeel, van de aldus bevorderde twintig ambtenaren waren er opnieuw zeventien van de Franse taalrol.

In totaal werden aldus, sinds het einde van de oorlog, circa vijf en zestig Franstalige ambtenaren geplaatst vóór diegenen die behoren tot de lichteningen die voor de eerste maal regelmatig op de twee taalrollen werden aangeworven.

..//...

Wat de recrutering aan de basis zelf betreft, ook zij gebeurde in de wanverhouding van twee (of minder) voor de Nederlandse tot acht (of meer) voor de Franse taalrol. Beret in 1953 werd aan deze onevenwichtige werwing een einde gesteld.

Ten slotte wordt, in het geheel, de wanverhouding nog verscherpt, zowel voor de binnen- als voor de buitendiensten, door het feit dat zij groter is in het kader van het hoger dan in dit van het lager personeel.

Wanneer men dit alles vaststelt kan men moeilijk aan de pijnlijke indruk ontkomen dat de neiging volstrekt ontbreekt die er nodig is om trapsgewijze, maar toch in een betrekkelijk vlug temp[us] naar een evenwichtstoestand te gaan en om aan het Vlaamse kader zijn wettelijk voorgeschreven deel toe te kennen.

Indien enerzijds de vijf en zestig ambtenaren, waarvan hiervoren sprake is, in plaats van elk tot de Franse, allen tot de Vlaamse rol hadden behoord, en indien men anderszijds, van 1945 tot 1955 aan de basis, gewoon, evenwicht geworven had, dan zou ~~er geen~~ ^{het een} ~~geen~~ taalprobleem meer bestaan op het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ik voer dit enkel aan om te verduidelijken dat het niet moeilijk is en ook niet zo lang moet duren, indien de wil er is, om tot bevredigende verhoudingen te komen.

Uw administratie voegt wel zelf het onwettelijke van de toestand aan en dat brengt ~~ook~~ tot de verklaring dat de meerderheid van de ambtenaren die behoren tot de buitenlandse carrière moeten beschouwd worden als zijnde tweetalig. U weet zo goed als ik, Waarde Minister, wat dergelijke bewering waard is.

Anderszijds prevaleert in het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel de thes[is] dat de wet van

..//...

28 Juni 1932 niet toepasselijk zou zijn op de buitendiensten van Uw departement.

Ik deel deze mening geenszins. Die thes[is] kan niet aanvaard worden. Zij wordt tegengesproken niet enkel door de tekst van de wet maar ook door de nadrukkelijke verklaring van de verslaggever op het ogenblik dat de wet in de Kamer ter stemming werd gelegd.

Het Centrum van Onderzoek voor de Nationale Oplossing van de Maatschappelijke en Rechtskundige Vraagstukken in de Vlaamse en Waalse gewesten verwerpt ook terecht die onwettelijke opvatting.

Door de niet-toepassing van de taalwet komt men overigens tot een discriminatie die regelrecht indruist tegen de gehele wettelijke organisatie inzake het gebruik der talen in het land, wie in het Vlaams landgedeelte onderwijst met het Nederlands als voertaal heeft gevolgd moet, evenals zijn landgenoten uit de Franssprekende streek, dezelfde rechten en kansen hebben om in het bestuur in zijn taal te worden aangeworven en, op de rol van zijn taal, dezelfde carrière te maken als zijn collega's die wegens hun taal op de andere rol staan. Dit is de elementaire zin van de taalwet, en men vraagt zich werkelijk af ^{waarvoor} ~~waarvoor~~ alleen het Ministerie van Buitenlandse Zaken op die regel uitsondering zou mogen maken.

Het nieuw ontwerp-statuu[t] voor het personeel van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel gaat ook uit ~~van de thes[is] dat de wet van 1932 niet toepasselijk zou zijn op de buitendiensten van Uw departement~~ ^{van de thes[is] dat de wet van 1932 niet toepasselijk zou zijn op de buitendiensten van Uw departement} van dit departement niet toepasselijk zou zijn. In de huidige stand van zaken laat dit ontwerp bovendien toe het onevenwicht ten nadele van de Vlamingen te bestendigen.

..//...

een groot aantal onder hen aan Fayat adresseerde: 'Op te merken valt dat de reactie eenparig is langs Vlaamse zijde, terwijl langs Franse kant talrijke achterblijvers met gunstig oog de toevoer van 20 buitenstaanders tegemoetzien hopen de daardoor gemakkelijker gepromoveerd te worden.'⁴⁹ De ontevreden lieten hun stem horen in het departement, in de pers en via het parlement. Zij vreesden niet alleen voor hun carrière, maar ze waren ook bang dat de reputatie van de Vlaamse diplomaten zou worden aangetast door de komst van niet-specialisten. Volgens hen had het taalevenwicht niet zozeer te maken met een fout aanwervingsbeleid dan wel met het feit dat Vlamingen zich minder aangetrokken voelden tot het beroep. Het probleem lag volgens hen dus eerder aan de basis. Ook de Raad van State had bezwaren tegen het wetsontwerp. Die hadden niet te maken met het feit dat alleen Nederlandstalige kandidaten mochten deelnemen aan het examen. Wel vond de Raad dat de aanwervingsvoorwaarden een inbreuk vormden op het principe van de gelijke toegang tot overheidsbanen voor alle Belgen.⁵⁰ Aangezien bij dat examen niet zou gepeild worden naar de kennis van de geschiedenis van de diplomatie of het recht viel het 'Fayat-examen' toch iets lichter

Fragment uit een brief van Fayat aan Spaak waarin hij protesteert tegen de opvatting dat Buitenlandse Zaken zich niets moet aantrekken van de taalwet van 1932. (Arhief Hendrik Fayat, Amsab-ISG, Gent)

uit dan het reguliere examen. Niettemin besliste de regering, vanwege het bijzondere karakter van het besluit, om het advies van de Raad van State naast zich neer te leggen. Ze diende de twee wetsontwerpen in de Kamer in op 21 november 1961.⁵¹

Op 7 februari 1962 werden de wetsontwerpen gezamenlijk behandeld.⁵² Minister Fayat reconstrueerde eerst de voorgeschiedenis en ontvouwde vervolgens zijn argumentatie: 'Uitzonderlijke situaties, zoals men die op het vlak van het taalevenwicht aantreft in onze diplomatie, vergen uitzonderlijke maatregelen'. En hij anticipeerde op eventuele kritiek. Hij had voor deze oplossing gekozen omdat hij niet wilde dat de Franstalige diplomaten geen carrière meer zouden kunnen maken. 'Dat wil ik zeker niet, want dan zouden onze Franstalige landgenoten worden behandeld zoals de Vlamingen jarenlang', zei hij. Paul Kronacker, fractieleider van de liberalen, voerde de oppositie aan. Hij was bereid om het wetsontwerp met betrekking tot de taalrollen te steunen. Maar het wetsontwerp dat bijzondere aanwervingen zou mogelijk maken wilde hij niet stemmen. Hij was vooral beducht voor discriminatie en demotivatie, 'want de Vlaamse diplomaten van de vijfde en zesde klasse zullen de eerste slachtoffers zijn van deze onverwachte benoemingen, aangezien zij trager promotie zullen kunnen maken'. Ook vreesde hij dat de maatregel een negatieve weerslag zou hebben op de kwaliteit van het diplomatenkorps. Ten slotte meende hij dat het ontwerp de poort zou openen naar politieke benoemingen. Ook Frans Van der Elst, de voorzitter van de Volksunie, was niet laaiend enthousiast. Maar dan om andere redenen. Volgens hem zou het creëren van twee taalrollen geen verschil maken. De maatregel was ontoereikend en bovendien zou hij niets wezenlijks veranderen aan de cultuur die heerste onder de hoge ambtenaren: 'Het-

geen hier vooral moet gezegd worden is dat wij helaas niet het minste vertrouwen kunnen stellen in de leidende ambtenaren van het departement van Buitenlandse Zaken. Zij vormen werkelijk een kaste, een anti-Vlaamse en ook een antidemocratische kaste. Hun geestesgesteldheid is bijgevolg onaanvaardbaar en onduldbaar'.

Op 8 februari 1962 stemden de Kamerleden over de twee wetsontwerpen. Het eerste ontwerp over de taalrollen werd probleemloos goedgekeurd: 165 Kamerleden stemden voor, 10 tegen en 6 onthielden zich. Het wetsontwerp dat de bijzondere aanwervingen regelde, passeerde iets minder vlot. Slechts 123 Kamerleden keurden het goed, 30 stemden tegen en 27 onthielden zich. Twee maanden later ondertekende de koning de 'wetten-Fayat'. Ze werden gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 10 april 1962.⁵³

In het *Staatsblad* van 2 augustus 1963 verscheen een wet die in dit verband niet onbelangrijk was.⁵⁴ Ze regelde namelijk het gebruik van de landstalen in administratieve aangelegenheden. Volgens die wet moesten 'de banen op de buitendiensten gelijk verdeeld worden over de beide taalrollen, en dat op alle hiërarchische niveaus'. Het ministerie van Buitenlandse Zaken kreeg vijf jaar de tijd om volledig conform aan de wet te functioneren. Op 1 september 1968 zou het taalevenwicht een feit moeten zijn. Tegelijkertijd zei de wet dat iedereen die op post was in het buitenland moest bewijzen dat hij de andere landstaal beheerste. Voor een jury, die was samengesteld door het Vast Wervingssecretariaat, moest hij aantonen over een 'kennis [van de andere landstaal, red.] te beschikken die vereist is voor zijn opdracht'. Ten slotte stipuleerde de wet ook dat elke diplomaat, met uitzondering van enkele gevallen, op zijn post de taal moest hanteren van de taalrol waartoe hij behoorde. Aan die regel hechtte

Hendrik Fayat zo mogelijk nog meer belang dan aan de bijzondere aanwervingsprocedure.⁵⁵ Hij wilde er immers over waken dat de diplomaten van de Nederlandse taalrol ook effectief het Nederlands gebruikten als werktaal.

Een moeizame rekrutering

Het departement van Buitenlandse Zaken kon nu eindelijk aan de slag gaan om de wet te laten naleven. Maar het klimaat was behoorlijk gespannen. Het departement werd voortdurend op de vingers gekeken, zowel door Vlaamse parlementsleden en journalisten als door de Vaste Commissie voor Taaltoezicht. Terwijl de diplomaten op hun post probeerden hun rechten te doen gelden, berichtten de Franstalige kranten uitvoerig over de impact van de maatregelen. '[...] vandaag is het voor een Belgische diplomaat vooral van belang om tot de Vlaamse taalrol te behoren', jammerde *Le Peuple*.⁵⁶ '[...] de Vlamingen hadden tot dusver slechts weinig belangstelling getoond voor een diplomatieke carrière', merkte *Le Soir* op. 'Nu hun leiders hebben begrepen dat ze wel geïnteresseerd zijn, moet er meteen met personeel worden geschoven om voor hen plaats te maken.'⁵⁷

Dat er bijzondere aanwervingen zouden plaatsvinden bij Buitenlandse Zaken werd op verschillende manieren gecommuniceerd: met een mededeling van Fayat in de audiovisuele media, een bericht in het *Staatsblad*, berichten voor de administratie, aankondigingen in kranten en tijdschriften.⁵⁸ Wie wilde deelnemen aan het examen moest contact opnemen met het Vast Wervingssecretariaat en daar ook de nodige documenten inleveren: diploma's, een cv en alle getuigschriften en aanbevelingen die als nuttig konden worden beschouwd. Ze werden vervolgens door een commissie onderzocht. Om te beslissen of de kandida-

ten tot het examen werden toegelaten, keek de commissie vooral naar de aard en het niveau van hun professionele bezigheden.⁵⁹ Toch waren het niet die aanbevelingen die de doorslag gaven. De ministerraad nam de uiteindelijke beslissing.⁶⁰ Op 16 november 1962 boog de raad zich over de kandidatenlijst: 45 kandidaten die door de commissie waren geselecteerd, kregen ook van de regering groen licht. Van de 19 die door de commissie waren afgewezen, werden er toch nog 4 'opgevestigd'. Een jaar later deed de regering de oefening nog eens over. Toen werden 3 van de 6 kandidaten die een negatief advies hadden gekregen toch tot het examen toegelaten. De regering stelde zich soepel op omdat ze niet wilde dat het 'Fayat-examen' met een sisser zou aflopen.

Toch waren de eerste examenresultaten weinig overtuigend. Begin 1963 slaagden slechts 5 kandidaten voor de derde klasse en 13 voor de vierde. '[...] En dat ondanks het feit dat de jury de lat absoluut niet hoog had gelegd, zo lijkt het...', merkte Francis Lacoste, de Franse ambassadeur in Brussel, op. 'Deze cijfers laten zien hoe klein de belangstelling voor een diplomatieke carrière in België en vooral in Vlaanderen is. Wellicht heeft dat te maken met het feit dat een dergelijke carrière weinig perspectief biedt in een land dat uitkijkt naar een "supranationaal" Europa. Maar het is ook vrij zeker dat de hedendaagse jeugd meer gecharmeerd wordt door het vooruitzicht van een baan in de zakenwereld of in de industriële, commerciële of financiële sector'.⁶¹

Eind 1963 werd opnieuw een examen georganiseerd. Daarvoor slaagden 2 kandidaten in de derde klasse en 5 in de vierde. Rond die tijd vertrokken ook de kandidaten die geslaagd waren voor het eerste examen, naar hun respectievelijke posten. Jan Koninckx trad onder meer aan als eerste secretaris op de ambassade in Stockholm. Een paar dagen voor zijn vertrek stuurde

De Panne, 30 december 1963.

Mijnheer de Minister,

Over enkele dagen verlaat ik het land om mijn functie van eerste ambassade-secretaris te Stockholm te aanvaarden. Dit betekent meteen het werkelijke begin van mijn carrière als „Fayat Boy”. Het is in deze hoedanigheid dat ik mij verstoort afscheid van U te nemen.

De bijnaam die wij bij het begin van onze stage hebben gekregen is voor ons allen de mooiste eretitel die wij ooit zullen veroveren. Hij is rijk genoeg aan inhoud om gans onze loopbaan te inspireren. Tevens legt hij ons een taak en een ereschuld op, die ons vereert, doch ook bindt. De erkentelijkheid is een gemakkelijke deugd, wanneer ze gaat naar iemand die men reeds sedert jaren waardeerde en heeft bewonderde, voor men door hem werd opgemerkt.

Fragment uit de brief van Jan Koninckx aan Hendrik Fayat waarin hij schrijft dat de bijnaam 'Fayat-boys' de aller mooiste eretitel is die hij ooit zal veroveren. (Archief Hendrik Fayat, Amsab-ISG, Gent)

hij Hendrik Fayat een brief om hem te bedanken. Daarin stond hij ook even stil bij de 'Fayat-boys', de bijnaam die aanvankelijk eerder spottend voor hem en zijn kompanen was bedacht.⁶² 'De bijnaam die wij bij het begin van onze stage hebben gekregen is voor ons allen de mooiste eretitel die wij ooit zullen veroveren. Hij is rijk genoeg aan inhoud om gans onze loopbaan te inspireren. Tevens legt hij ons een taak en een ereschuld op, die ons vereert, doch ook bindt. [...] Het is mijn innigste hoop, Mijnheer de Minister, dat mijn verdere loopbaan getrouw zou beantwoorden aan datgene wat U van ons verwacht.'⁶³

Volgens de wet van 6 april 1962 moest het laatste examen voor 31 december 1963

worden aangekondigd. Tot dusver waren de resultaten echter niet zoals verwacht. Minder dan de helft van de vacatures was intussen ingevuld: 7 van de 20 plaatsen in de derde klasse en 18 van de 30 plaatsen in de vierde. Omdat de kwestie zoveel tijd in beslag had genomen in het parlement, legde Fayat in zijn memoires uit, werden er minder oud-kolonialen aangeworven dan mocht worden verwacht. Velen onder hen, en vaak ook de meest competente, hadden intussen een andere baan gevonden.⁶⁴ Dat was ongetwijfeld niet de enige verklaring. Wat er ook van zij, de regering vond dat de looptijd van de wet moest worden verlengd. Op de Franse ambassade had men zo zijn twijfels: 'Door op die manier zoveel moge-

lijk Vlaamse kandidaten op te trommelen, riskeert [de regering, red.] het verwijt te krijgen niet bekommerd te zijn om de kwaliteit van de Belgische diplomaten in het buitenland.⁶⁵ Uiteindelijk zou de deadline van de wet twee keer worden uitgesteld.

Nieuwe gezichten in de Belgische diplomatie

Omdat de looptijd van de wet in 1968 zou verstrijken en de bijzondere aanwervingsprocedure niet tot de verhoopte resultaten leidde, lanceerde Spaak op de kabinetsraad van 26 februari 1965 een ander idee. Hij opperde de mogelijkheid om sommige diplomaten met vervroegd pensioen te sturen.⁶⁶ Die formule zou volgens hem toelaten om het taalevenwicht te herstellen en tegelijk incompetent diplomaten aan de kant te schuiven.⁶⁷ Maar van het 'verplicht opstappen' wilden de andere ministers niet weten. Toch werd in oktober een Koninklijk Besluit getekend dat stelde dat diegenen die dat 'wensten' vervroegd konden vertrekken met behoud van hun salaris.⁶⁸ In totaal maakten 53 Franstalige diplomaten gebruik van die gouden handdruk, met name mensen die het Nederlands niet beheersten en het ook niet wilden beheersen en daardoor hun beroep dus eigenlijk niet langer konden uitoefenen.⁶⁹

Het laatste 'Fayat-examen' werd georganiseerd in december 1974. Volgens de wet moesten 50 vacatures worden ingevuld, maar uiteindelijk werden het er slechts 45. En ook dat cijfer moet met een korrel zout worden genomen. Aan het examen namen ook meerdere Vlaamse diplomaten deel die op die manier hoopten om sneller promotie te maken. Van de 45 die slaagden, waren er al 9 aan het werk als diplomaat.⁷⁰ Dat gaf soms aanleiding tot bizarre situaties. Zo ontving ene mijnheer Verbist in mei 1966 plots het bericht dat hij een punt mocht zet-

ten achter zijn stage – en dus geen eindexamen moest afleggen – omdat hij geslaagd was in het 'Fayat-examen'.⁷¹ Hij schoof ook onmiddellijk op naar de vierde klasse. Uiteindelijk leverde het 'Fayat-examen' dus 36 'echte, nieuwe diplomaten' op, onder wie 14 oud-kolonialen.

Maar wat was het niveau van de diplomaten die via deze procedure werden aangevraagd? Hoe delicaat ook, de vraag moet gesteld worden. Slechts een minderheid kon een topbenoeming in de wacht slepen. Jan Hollants van Loocke leidde achtereenvolgens de directoraten-generaal Handel en Politiek, Roger Denorme werd benoemd tot ambassadeur in China en Michel Van Ussel vertegenwoordigde België bij de NAVO. Van Ussel was echter al op post toen hij aan het 'Fayat-examen' deelnam.

Het niveau van de 'Fayat-boys' is natuurlijk onmogelijk objectief vast te stellen. Wel is het zo dat hun integratie op het departement niet altijd van een leien dakje liep. Dat de 'Fayat-wetten' in tumultueuze omstandigheden tot stand waren gekomen, had daar zeker mee te maken. De nieuwkomers kregen van meet af aan een etiket opgeplakt. Het was vrijwel onmogelijk om dat nog af te schudden. Ze werden onthaald op hoon en soms ook op arrogantie. 'Niemand zag de 'Fayat-boys' graag komen', concludeerde Prosper Thuysbaert.⁷² 'Voor de diplomaten van mijn generatie had het etiket "Fayat-boy" een negatieve connotatie', liet Philippe de Schoutheete niet na te beklemtonen.⁷³

De nieuwkomers hadden natuurlijk al enige ervaring opgedaan, maar niet op het diplomatieke vlak. Ze hadden zich de 'cultuur van het huis' niet eigen gemaakt. Maar ze waren ook niet kneedbaar zoals jonge stagiairs. 'Zonder mij te willen uitspreken over hun bekwaamheid, stel ik toch vast dat de meerderheid van deze 'Fayat-boys' zich niet heeft kunnen aanpassen. Men moet op

zeer jonge leeftijd diplomaat worden om alle regels onder de knie te kunnen krijgen', verklaarde oud-ambassadeur Alain Rens ooit.⁷⁴ Bovendien waren enkele 'Fayat-boys' er, volgens de Franse ambassadeur Lacoste, eerder op uit om het imago van Vlaanderen uit te dragen: 'De nieuwkomers, die vroeger meestal een vrij beroep uitoefenden en vaak ook uitgebluste professoren of advocaten zijn, voelen dat hun gezag wordt ondermijnd door hun ondergeschikten die via de reguliere weg zijn aangeworven. En zij voelen zich verplicht om politieke opvattingen te verspreiden, waarbij de belangen van Vlaanderen voorrang krijgen op die van België. De dienstverlening lijdt eronder, wantrouwen regeert op de buitenlandse posten en de sfeer wordt erdoor aangetast.'⁷⁵

Ongetwijfeld zorgden de 'Fayat-boys' voor een nieuwe wind in het ministerie, zij het niet zonder moeilijkheden. Hun komst versterkte de inworteling van het Nederlands en verzwakte de positie van sommige Franstaligen van 'de oude school'. Ze versnelde ook de democratisering van de diplomatieke carrière: bij de 'Fayat-boys' tellen we niemand van adellijke afkomst.⁷⁶ De krant *Le Soir* berichtte dat 'de komst van de "Fayat-boys" voor een mentale omslag heeft gezorgd in de diplomatieke wereld. Een aantal van hen – lang niet allemaal – bleken 'allergisch' te zijn voor de mondaine aspecten van het vak.'⁷⁷ Toch slaagden de neofieten er niet in om het systeem en de kern van de Belgische buitenlandse politiek ten gronde te veranderen. 'Slechts een vijftal mannen van die generatie wist zich echt in de kijker te werken. De hele gerucht-makende Fayat-operatie heeft het huis niet kunnen veranderen', aldus de commentaar van het weekblad *Knack*.⁷⁸ Dat is misschien waar. Toch hebben de diplomaten die via de 'Fayat-examens' op het departement zijn terechtgekomen er ontegensprekelijk een nieuwe wind laten waaien en er felle reac-

ties losgemaakt. Een en ander verklaart ook waarom men op het departement perfect wist wie een 'Fayat-boy' was en wie niet, zelfs nog in de jaren 1980.

Ook een laatste aspect moet absoluut in de verf worden gezet: met de bijzondere aanwervingen nam ook de invloed van politici op het beleid van het departement toe. In 1968 klaagde een zekere Maes, een van de 'boys', bij christendemocraat Maurice Dewulf over de discriminatie waarvan hij en zijn collega's het slachtoffer zouden zijn. Zij zouden minder snel in aanmerking komen om promotie te maken en ook naast de interessantere posten grijpen: 'Het zal U niet verwonderen dat ik in deze omstandigheden het gevoel heb dat mijn collega's en ikzelf als gijzelaars worden gebruikt om de Vlaamse opinie te sussen en ondertussen achter deze bedrieglijke manoeuvres de Vlaamse posities zoveel mogelijk af te knagen. Ons lot hangt daarom af van de druk die door de Vlaamse opinie op het Departement wordt uitgeoefend.'⁷⁹

Voor de laatste zin is veelzeggend. De 'Fayat-aanwervingen' vormden overduidelijk een politiek statement, dat er was gekomen onder druk van de Vlaamse publieke opinie. De drukkingsgroepen die deze maatregel hadden doorgedruwd, wilden er nu ook op toezien dat zij correct werd uitgevoerd. De nieuwe lichte diplomaten aarzelden overigens niet om zich van de steun van de politici te verzekeren, zoals blijkt uit de woorden van Maes. In juli 1965 schreef Marcel De Bruyne, een andere 'boy', het volgende aan Dewulf: 'Vervlaamsing van de diplomatie: grotendeels uw werk! Vlamingen in de diplomatie: dat zijn wij ... Tussen die beide is collaboratie en coöperatie aangewezen...'⁸⁰ En dus valt te concluderen dat door de 'Fayat-aanwervingen' de poort van het departement nog wat meer werd geopend voor de buitenwereld. Tegelijk kreeg de diplomatie nu ook te maken met

een groeiende politisering, een fenomeen waarvan zij tot op zekere hoogte gespaard was gebleven.

Epiloog

In de eerste helft van de jaren 1980 waren de diplomaten die tot de Nederlandse taalrol behoorden steeds vaker in de meerderheid.⁸¹ Tientallen diplomaten, die na de Tweede Wereldoorlog waren aangetreden, gingen met pensioen, terwijl de 'Fayat-boys' in de fleur van hun leven waren. Ook twee andere fenomenen staken de kop op: een diplomatieke carrière werd iets minder aantrekkelijk bevonden en alsminder Franstalige kandidaten slaagden voor het diplomatieke examen.

Vooraf over dat laatste maakte Charles-Ferdinand Nothomb, minister van Buitenlandse Zaken van 1980 tot 1981, zich zorgen. Hij vroeg zich af of er nu ook aan Franstalige kant geen bijzondere aanwervingen moesten gebeuren. Toen hij die piste aftoetste bij zijn kabinetschef, Philippe de Schoutheete, adviseerde die hem om met de grootste omzichtigheid te werk te gaan: 'De idee om een omgekeerde Fayat-wet te laten goedkeuren zou op het departement zeer slecht onthaald worden en de minister die er mee uitpakt zou er zelf allesbehalve populair mee worden. Bovendien denk ik dat al mijn Nederlandstalige en Franstalige collega's hun contacten in het parlement zouden aanspreken om het voorstel te kelderen. Zo gepolitiseerd is de administratie vandaag.'⁸² Leo Tindemans, de opvolger van Nothomb, kreeg de hete aardappel doorgeschoven. Hij gaf André Molitor, oud-kabinetschef van de koning, de opdracht om een studie te maken over het taalevenwicht. Ook Molitor was voorstander van een bijzondere aanwervingsprocedure voor Franstalige diplomaten en van nog enkele andere maatregelen. 'We zijn van mening

dat er geen andere oplossing mogelijk is, ook al zal die op veel weerstand stuiten in het departement en dan vooral bij de jongere diplomaten die hun kansen om promotie te maken, zullen zien afnemen', schrijft hij.⁸³ Concreet wilde Molitor 25 Franstalige kandidaten aanwerven. Zij zouden tussen veertig en vijftig jaar oud zijn en meteen kunnen doorschuiven naar de derde klasse.

De voorstellen van Molitor werden koel onthaald, vooral in Vlaanderen en op het departement. Men vreesde dat er minder competente diplomaten zouden worden aangeworven en dat het klimaat op de dienst eronder zou lijden, los van de problemen die op de lange termijn konden ontstaan. Tindemans nam zijn tijd en besliste vervolgens dat er van bijzondere aanwervingen geen sprake kon zijn. 'Een dergelijke schoktherapie is niet de oplossing voor een dienst waarvan men terecht eist dat er veel talent en kwaliteit aanwezig is', verklaarde hij in maart 1984 aan een krant.⁸⁴ Een jaar later herhaalde hij dat standpunt nog eens in het parlement: 'Mogen we vragen stellen bij de carrière van de mensen die we op het oog hebben? Gaat het om ambtenaren of personen uit de privésector die hebben gefaald? Als dat niet het geval is, waarom verlaten zij dan hun huidige baan? [...] Dat we ten tijde van de Fayat-boys op die manier hebben gehandeld, wil zeggen dat we destijds met een echt politiek probleem waren opgezadeld. [...] Als we telkens onze toevlucht moeten nemen tot een schokbehandeling en mensen moeten aanwerven die geen opleiding tot diplomaat hebben genoten, dan scheppen we nieuwe problemen die we ook zullen moeten oplossen.'⁸⁵

In de jaren 1990 gingen de meeste 'Fayat-boys' met pensioen. Door die geleidelijke uitstroom werd het taalevenwicht weer wat hersteld. Ook de publieke opinie leek niet langer van hen wakker te liggen. Toch waren de 'Fayat-aanwervingen' nog af en

toe onderwerp van discussie of werden ze voor eigen gewin gebruikt. Zoals in 2011, toen twee leden van de Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA) een artikel publiceerden met de titel *De diplomatie heeft een tweede Fayat nodig*. Daarin stelden zij dat niemand vandaag kon betwisten dat de ‘Fayat-hervormingen’ in hun tijd nuttig waren.⁸⁶ In de geest van Fayat vroegen zij om de posthoofden te benoemen na een transparanter en minder gepolitiseerde procedure. Dit strookt niet helemaal met de werkelijkheid. De ‘Fayat-boys’ hebben dan wel hun steentje bijgedragen aan de democratisering van de diplomatie, ze hebben ook de politisering ervan in de hand gewerkt. In 2013 legde Olivier Maingain, voorzitter van de Fédéralistes Démocrates Francophones (FDF), een wetsvoorstel neer om het taalevenwicht aan de top van het leger te herstellen.⁸⁷ Ook hij verwees bij die gelegenheid naar de Vlaamse socialist Fayat en de beroemde ‘Fayat-boys’.

De ‘Fayat-boys’ hebben ontegensprekelijk een blijvende stempel gedrukt op de diplomatieke dienst. Hun aanwezigheid bij Buitenlandse Zaken was ook belangrijk vanuit de sociale strijd en de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Dat verklaart wellicht waarom Hendrik Fayat veertig jaar later nog steeds een inspiratiebron is voor leidende politici. Dat politici van uiteenlopende partijen als de N-VA en de FDF in de geest van Fayat – toch een socialist – willen handelen, zal velen een lichte glimlach ontlokken.

Deze bijdrage is uit het Frans vertaald door Jan Vermeersch.

- 1 Zie voor dit onderwerp: Els WITTE, *La Construction de la Belgique. 1828-1847*. In: Michel DUMOULIN, Vincent DUJARDIN, Emmanuel GERARD, Marc VAN DEN WIJNGAERT (ed.), *Nouvelle Histoire de Belgique*, vol. 1, Bruxelles: Complexe, 2005, pp. 97-100, 166-167.
- 2 Bruno DE WEVER, Frans-Jos VERDOODT, Antoon VRINTS, *Les patriotes flamands et la construction de la nation*. In: *Courrier hebdomadaire du CRISP*, 2316(2016), pp. 11, 15.
- 3 Claude ROOSENS, *Première partie (1830-1914)*. In: Rik COOLSAET, Vincent DUJARDIN, Claude ROOSENS, met medewerking van Vincent DELCORPS en Anne-Sophie GIJS, *Les Affaires étrangères au service de l'Etat belge de 1830 à nos jours*, Bruxelles: Mardaga, 2014, pp. 119-122.
- 4 Dit citaat is een vertaling uit het Frans. Raoul DELCORDE & Claude ROOSENS, *La carrière diplomatique en Belgique*, Louvain-la-Neuve, 1985, pp. 26-27.
- 5 Wet op het gebruik van de talen in bestuurszaken, 31 juli 1921. In: *Belgisch Staatsblad*, 12 augustus 1921.
- 6 Vincent DELCORPS, Vincent DUJARDIN, Anne-Sophie GIJS, *Deuxième partie (1914-1945)*. In: Rik COOLSAET, Vincent DUJARDIN, Claude ROOSENS, met medewerking van Vincent DELCORPS en Anne-Sophie GIJS, *Les Affaires étrangères [...]*, p. 210.
- 7 Wet op het gebruik van de talen in bestuurszaken, 28 juni 1932. In: *Belgisch Staatsblad*, 29 juni 1932.
- 8 André MOLITOR, *L'administration de la Belgique*, Bruxelles: CRISP, 1974, p. 32.
- 9 Machteld DE METSENAERE, *Vaste Commissie voor taaltoezicht*. In: Reginald DE SCHRIJVER, Bruno DE WEVER e.a. (red.), *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, vol. 3, Tielt: Lannoo, 1998, p. 3172.
- 10 Vincent DELCORPS, Vincent DUJARDIN, Anne-Sophie GIJS, *Deuxième partie [...]*, p. 213.
- 11 Met betrekking tot de volgende regels: *Parlementaire Handelingen Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 25/01/1949, pp. 16-24.
- 12 De citaten van Paul-Henri Spaak zijn vertalingen uit het Frans.
- 13 Maria DE WAELE, *Diplomatie en Vlaamse Beweging*. In: Reginald De SCHRIJVER, Bruno DE WEVER e.a. (red.) *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, vol. 1, p. 964.
- 14 M. HOEFNAGELS, *Secundaire analyse van de Belgische diplomatieke dienst*, Brussel: VUB, 1974, p. 86.
- 15 Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Nota van Casteur, 06/04/1948, 14.337, taalfarde. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 16 Rik COOLSAET, *Troisième partie (1945-aujourd'hui)*. In: Rik COOLSAET, Vincent DUJARDIN, Claude ROOSENS, met medewerking van Vincent DELCORPS en Anne-Sophie GIJS, *Les Affaires étrangères [...]*, pp. 305-306.
- 17 Bruno DE WEVER, Frans-Jos VERDOODT, Antoon VRINTS, *Les patriotes flamands [...]*, pp. 21-32.

- 18 Met betrekking tot deze paragraaf, zie: Vincent DELCORPS, *Mutation d'une administration. Histoire du ministère belge des Affaires étrangères (1944-1989)*, UCL, doctoraat, 2016, pp. 207-208.
- 19 Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 20 Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 21 Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 22 Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Nota van Verspecht voor Delvaux de Fenffe, Brussel, 20/01/1950, 14.460. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 23 Notulen van de ministerraad, 04/05/1951. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 24 Over dit onderwerp, zie: Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, nr. 142, 567, Brief van Fayat aan Vermeylen, 05/08/1954; Brief van Larock aan Fayat, 06/08/1954; Brief van Spaak aan Fayat, Brussel, 12/08/1954. Deze citaten zijn vertalingen uit het Frans.
- 25 *Parlementaire Handelingen Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 23/03/1955, p. 9. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 26 Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, nr. 142, 224, Brief van Fayat aan Spaak, 06/09/1955.
- 27 Vincent DELCORPS, *Mutation d'une administration [...]*, pp. 222-223.
- 28 Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 29 Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 30 *De Standaard*, 12/05/1957.
- 31 Hendrik FAYAT, *In het teken van Artevelde*, Antwerpen: Standaard Uitgeverij, 1985, p. 284.
- 32 Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1961-1970*, Note, Bruxelles, 27/11/1957, Série 11, sous-série 3, dossier 3. Deze citaten zijn vertalingen uit het Frans.
- 33 Vincent DELCORPS, *La diplomatie belge: histoire d'un insoutenable bastion francophone*. In: *Dialogues et diversités francophones. Actes du colloque du 20 septembre 2013, organisé à l'occasion de l'inauguration du Centre universitaire francophone de l'Université de Szeged*, Szeged: Goldpress Nyomda Kft, 2014, pp. 15-16.
- 34 *Parlementaire Handelingen Senaat*, 22/04/1959, p. 720. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 35 Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1956-1960*, Rapport de Bousquet au ministre des Affaires étrangères, Bruxelles, 09/04/1959, Série 11, sous-série 1, dossier 5. Deze citaten zijn vertalingen uit het Frans.
- 36 KADOC-KU Leuven, Archief Leo Tindemans, nr. 3, gesprek met eerste minister Eyskens op 20 mei 1959.
- 37 *Parlementaire Handelingen Senaat*, 22/04/1959, p. 711.
- 38 *Parlementaire Handelingen Senaat*, 20/05/1959, p. 39.
- 39 *Parlementaire Handelingen Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 14/06/1961, pp. 11-12. Deze citaten zijn vertalingen uit het Frans.
- 40 Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1961-1970*, Monsieur Paul-Henri Spaak, 1961, Série 11, sous-série 3, dossier 3. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 41 Hendrik FAYAT, *In het teken [...]*, pp. 370-371.
- 42 Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, nr. 142, 565, Brief van Spaak aan Fayat, New York, 28/09/1962. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 43 Met betrekking tot de volgende twee paragrafen, zie: notulen van de ministerraad 20/07/1961.
- 44 Wet betreffende de inschrijving op de taalrollen van de agenten in de carrière Buitenlandse Dienst en in de carrière kanselarij van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, 5 april 1962. In: *Belgisch Staatsblad*, 18/04/1962.
- 45 Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Nota van van den Bosch aan minister Spaak, 21/09/1961, 18.914 (1). Deze citaten zijn vertalingen uit het Frans.
- 46 Interview met Philippe de Schoutheete door Vincent Delcorps, 25/08/2011. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 47 *Knack*, 30/10/1985, p. 17.
- 48 KADOC-KU Leuven, Archief Jos De Saeger, 5.12/2, *Bulletin d'information de L'Amicale*, s.d. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 49 KADOC-KU Leuven, Archief Jos De Saeger, 5.12/2, Nota van de Vlaamse diplomaten.
- 50 Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Wetsontwerp betreffende de tijdelijke en uitzonderingsmaatregelen van de opnemering ter bevordering van het taalevenwicht in de carrière Buitenlandse Dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, toelating van agenten van de 3de en 4de administratieve klasse. Memorie van toelichting, 21/11/1961. Advies van de Raad van State, 18.891
- 51 *Parlementaire Handelingen Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 21/11/1961, p. 26.
- 52 Met betrekking tot de volgende regels, zie: *Parlementaire Handelingen Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 07/02/1962, pp. 2-18. De citaten, behalve dat van Frank Van der Elst, zijn vertalingen uit het Frans.
- 53 Wet houdende de vaststelling van de regelen betreffende de inschrijving op de respectieve taalrollen van de ambtenaren der carrière Buitenlandse Dienst en van de personeelsleden der kanselarijcarrière van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, 5 april 1962. In: *Belgisch Staatsblad*, 10/04/1962; Wet betreffende de tijdelijke en uitzonderingsmaatregelen van

- de opnemng ter bevordering van het taalevenwicht in de carrière Buitenlandse Dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, toelating van agenten van de 3de en 4de administratieve klasse, 6 april 1962. In: *Belgisch Staatsblad*, 10/04/1962.
- 54** Wet op het gebruik van de talen in bestuurszaken, 02/08/1963. In: *Belgisch Staatsblad*, 22/08/1963. Het citaat is een vertaling uit het Frans.
- 55** Rik COOLSÆT, Troisième partie [...], p. 308.
- 56** *Le Peuple*, 20/02/1962. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 57** *Le Soir*, 12/01/1965. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 58** Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, nr. 142, 566, publiciteit met het oog op de uitzonderlijke rekrutering ten gevolge van de wet van 6 april 1962.
- 59** Zie bijvoorbeeld: Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, nr. 142, 566, Vast Secretariaat voor Werving, Brussel, 22/10/1962.
- 60** Notulen van de ministerraad, 16/11/1962; 25/10/1963.
- 61** Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1961-1970*, Rapport de Lacoste à Couve de Murville, Bruxelles, 04/04/1963, Série 11, sous-série 1, dossier 5. Deze citaten zijn vertalingen uit het Frans.
- 62** Maria DE WAELE, Diplomatie en Vlaamse Beweging [...], p. 966.
- 63** Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, 142, 525, Brief van Koninckx aan Fayat, De Panne, 30/12/1963.
- 64** Hendrik FAYAT, *In het teken [...]*, p. 401.
- 65** Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1961-1970*, Rapport de Spitzmuller à Couve de Murville, Bruxelles, 16/01/1964, Série 11, sous-série 1, dossier 5. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 66** Notulen van de ministerraad, 26/02/1965.
- 67** Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1961-1970*, Rapport de Spitzmuller à Couve de Murville, Bruxelles, 19/02/1965, Série 11, sous-série 1, dossier 5 ; Notulen van de ministerraad, 17/09/1965.
- 68** Koninklijk besluit houdende bijzondere bepalingen betreffende het ter beschikking stellen van ambtenaren van de carrière Buitenlandse Dienst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel, 13/10/1965. In: *Belgisch Staatsblad*, 15/10/1965.
- 69** Claude ROOSENS, *Agents diplomatiques et consulaires belges. Conditions de recrutement (1831-1980)*, UCL, licentiaatsverhandeling, 1983, p. 215.
- 70** Amsab-ISG, Archief Hendrik Fayat, nr. 142, 569, De Fayat-Boys.
- 71** Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Verslagen van de directieraad, 03/05/1966, 15.643.
- 72** Interview met Prosper Thuysbaert door Vincent Delcorps, 21/01/2013. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 73** Interview met Philippe de Schoutheete door Vincent Delcorps, 25/08/2011. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 74** Interview met Alain Rens door Vincent Delcorps, 24/10/2013. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 75** Archief Frans ministerie van Buitenlandse Zaken, *Europe-Belgique, 1961-1970*, Rapport de Lacoste à Couve de Murville, Bruxelles, 4/04/1963, Série 11, sous-série 1, dossier 5. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 76** Harry VAN VELTHOVEN, Flamingant want socialist: Hendrik Fayat (1908-1977). De 'Fayat-boys' en het begin van de rode leeuwen. In: Karen CELIS & Jasmien VAN DAELE, *Waarheen met België? Van taaltijd tot communautaire conflicten. Een selectie uit 35 jaar wetenschappelijk onderzoek*, Brussel: ASP, 2011, p. 211.
- 77** *Le Soir*, 08/02/1984. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 78** *Knack*, 30/10/1985, p. 17.
- 79** KADOC-KU Leuven, Archief Maurice Dewulf, 164, Brief van Maes aan Dewulf, Larchmont, 07/05/1968.
- 80** KADOC-KU Leuven, Archief Maurice Dewulf, 164, Brief van De Bruyne aan Dewulf, Ottawa, 21/07/1965.
- 81** In 1975 telde Buitenlandse Zaken 192 Franstalige diplomaten en 189 Nederlandstalige. Vijf jaar later spreken we over 191 Franstalige diplomaten en 218 Nederlandstalige en in 1986 over 189 Franstalige diplomaten en 226 Nederlandstalige. Zie: *Belgisch Staatsblad*, 15/04/1987.
- 82** Rijksarchief, *Charles-Ferdinand Nothomb*, Nota van Philippe de Schoutheete aan minister Nothomb, Brussel, 30/09/1980, 319. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 83** André MOLITOR, *Rapport à Monsieur le Ministre des Relations Extérieures sur le déséquilibre linguistique au sein de la carrière diplomatique et sur les remèdes à y apporter*, 31/07/1984, p. 38. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 84** *L'Eventail*, maart 1984. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 85** *Parlementaire Handelingen Senaat*, 20/05/1985, p. 2602. Dit citaat is een vertaling uit het Frans.
- 86** Karl VANLOUWE & Peter LUYKS, De diplomatie heeft een tweede Fayat nodig. In: n-va.be, <https://www.n-va.be/nieuws/de-diplomatie-heeft-een-tweede-fayat-nodig>, 22/02/2011.
- 87** *Parlementaire Handelingen Kamer van Volksvertegenwoordigers*, 05/12/2013, p. 20.